

Професійна підготовка майбутнього соціального педагога в процесі вивчення курсу «Сімейна педагогіка»

Профессиональная подготовка будущего социального педагога в процессе изучения курса «Семейная педагогика»

Professional preparation of the future social teacher in the process of studying of «Family pedagogy» course

У статті досліджуються особливості професійної підготовки соціальних педагогів в контексті вивчення сімейної педагогіки. Увагу зосереджено на основних формах, методах та змісті соціальної роботи сім'ї, школи, соціального педагога й соціального працівника.

Ключові слова: *зміст вищої освіти, професійна підготовка, соціальний педагог, соціальний працівник, сімейна педагогіка.*

В статье исследуются особенности профессиональной подготовки социальных педагогов в контексте изучения семейной педагогики. Внимание сосредоточено на основных формах, методах и содержании социальной работы семьи, школы, социального педагога и социального работника.

Ключевые слова: *содержание высшего образования, профессиональная подготовка, социальный педагог, социальный работник, семейная педагогика.*

The article traces the peculiarities of the professional preparation of social teachers in the context of studying of the family pedagogy. It focuses on the main forms, methods and content of social work of family, school, social teacher and social employee.

Key words: *content of higher education, professional preparation, social teacher, social employee, family pedagogy.*

Нинішні процеси модернізації змісту вищої освіти в Україні відбуваються відповідно до специфіки конкретних спеціальностей вищої освіти. З огляду на це професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів обов'язково повинна враховувати таку складову, як робота з сім'єю. У багатьох вищих навчальних педагогічних закладах країни проблему підготовки майбутнього вчителя щодо спільної роботи сім'ї і школи вирішують у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін, зокрема

курсу «Педагогіка», спецкурсу «Сімейна педагогіка», «Психологія сім'ї», «Психологія сімейних стосунків», то в більшості своїй вони вивчаються на спеціальностях, за якими готують фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістр «соціальний працівник» та «соціальний педагог». Отже, на професійному рівні сучасні підходи і вимоги до цих категорій педагогів вимагають ґрунтовного визначення організаційно-методичного забезпечення та відповідного психолого-педагогічного супроводу, наповнення програм підготовки магістрів сучасним змістом й узгодження освітніх послуг із вимогами ринку праці.

Попри важливість дослідження систем педагогічної підготовки соціальних працівників, соціальних педагогів магістерського рівня, у науковій літературі недостатньо розвідок як вітчизняних, так і зарубіжних авторів, що присвячені окресленій проблемі. Так, загальносвітові тенденції розвитку вищої освіти розглянуто в працях Н. Автенюк (виокремлено проблему інтернаціоналізації вищої освіти), Т. Десятова (вища освіта в структурі неперервної освіти), К. Корсака (зміст, складові, напрями вищої освіти), В. Кременя (філософські основи вищої освіти), К. Павловського (вплив глобалізаційних процесів на вищу освіту), О. Радул (історія європейської освіти), Н. Дем'яненко (освіта впродовж життя у світовому освітньому просторі) та інших. Крім того, вітчизняні вчені В. Берека, С. Вітвицька, Л. Пуховська, О. Пехота, Н. Кічук аналізують різні аспекти вищої освіти: історія вищої освіти, історія в зарубіжних країнах, інформаційні технології, неперервна педагогічна освіта тощо. Окремі аспекти підготовки магістрів – соціальних працівників і соціальних педагогів вивчають Ю. Іванова, В. Кравець, С. Харченко. Вчені Є.Барбіна, О.Пехота розглядають питання значущості і необхідності поглибленого вивчення окремих навчальних дисциплін, спецкурсів, курсів за вибором магістрів – майбутніх соціальних працівників, соціальних педагогів [2].

Аналіз теоретичних джерел, програм, нормативно-методичного забезпечення підготовки магістрів цих спеціальностей дає підстави

стверджувати, що у вітчизняній науковій літературі практично не акцентовано увагу на важливості викладання курсу з історії, теорії та практики сімейної педагогіки, вивченні студентами навіть за вибором *«Сучасні концепції сімейного виховання»*, *«Педагогічна освіта батьків»*, *«Ви і ваша родина»* тощо. Тобто тих курсів, які б конкретизували форми соціальної роботи сім'ї, школи, соціального педагога і соціального працівника щодо підвищення ефективності виховної роботи з дітьми та молоддю.

Потреба з'ясувати особливості професійної підготовки магістрів – соціальних педагогів у класичних і педагогічних університетах у процесі вивчення сімейної педагогіки зумовила вибір теми публікації. Мета наукової довідки – схарактеризувати особливості впливу означеного курсу та спецкурсів на підготовку майбутніх фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня магістр – соціальний педагог. Для реалізації поставленої мети необхідно розв'язати такі завдання: вивчити історію питання; схарактеризувати необхідність вивчення курсу *«Сімейна педагогіка»*, зокрема через визначення відмінностей суспільного та сімейного виховання; окреслити роль і місце курсу *«Сімейна педагогіка»* в системі наук; розкрити основний зміст авторського курсу, авторських спецкурсів, визначити організаційно-педагогічні умови реалізації цього курсу з урахуванням вимог сьогодення.

Вивчення окремих питань цього курсу порівняно недавно почалося вивчатися при підготовці майбутніх учителів у процесі їх підготовки до виховної роботи з дітьми. Окремі теми вивчали і вивчають в історії педагогіки, зокрема при розгляді педагогічної персоналії. Так, аналізуючи спадщину як відомих вітчизняних, так і зарубіжних учених студентам подаються проблеми розгляду сімейного виховання в їх спадщині. Окремі лекції, семінарські заняття з педагогіки, етнопедагогіки присвячені питанням сучасних технологій спільної роботи сім'ї, школи, громадськості з виховання дітей із різних складових організації навчально-виховного процесу в закладах освіти: національного, морального, розумового, трудового, естетичного,

економічного, правового, фізичного, полікультурного та інших. Таким чином, студенти вивчали і вивчають окремі питання сімейної педагогіки – надзвичайно цікавої, актуальної і важливої дисципліни в межах історії педагогіки, психології, методики викладання окремих предметів. Тим більше, що ці питання, особливо в радянський період підготовки майбутніх педагогів висвітлювалися в контексті розвитку педагогічної думки про сім'ю, як природну ланку виховання людини, не як провідну, а як таку, що є першоосновою формування особистості. Аналіз програм, підручників радянської педагогіки підтверджує, що державні програми підготовки вчителя були спрямовані на керівництво сімейним вихованням, а не на співпрацю сім'ї та школи. Хоча аналіз наукової спадщини цього періоду з питань сімейного виховання свідчить, що педагоги, вчені, вчителі-практики – В. Сухомлинський, батьки, педагоги-новатори, Борис і Олена Нікітіни, С. Соловейчик – відстоювали позицію щодо об'єктивної оцінки впливу сім'ї на виховання, знаходилися в постійному пошуку нових змісту, форм і методів роботи. Радянський період сімейної педагогіки – період, який визначався його радянським стилем і цінностями, період, що дав поштовх інноваційним підходам до розв'язання проблем теорії та практики виховання дітей у сім'ї. Так, В. Сухомлинський розробив цілісну дитиноцентричну концепцію, що спиралася на глибокий психологічний аналіз сімейних взаємовідносин, гуманістичні засади, визнання дитини вищою цінністю. Педагог усебічно обґрунтував систему психологічної, медико-біологічної, педагогічної підготовки батьків, яку впровадив у діяльність керованої ним школи [2].

Новим, викликавши неоднозначне ставлення суспільства, були ідеї, практичний досвід виховання власних семи дітей сім'ї Б. і О. Нікітіних, що увійшло в педагогіку, як «система раннього і різнобічного виховання» дітей у сім'ї. Слід наголосити на тому, що в контексті поширення в педагогіці напряму «педагогіки співробітництва», досить важливе місце посіла творча спадщина журналіста С. Соловейчика. У педагогічній публіцистиці він розкривав і широко популяризував досвід вітчизняної теорії та практики

виховання дітей у сім'ї, а також запропонував доручення до арсеналу психологічні й етичні складові (свобода, довіра, честь, повага, любов), і на яскравих прикладах показав можливості такого виховання в сім'ї [2].

Отже, історія педагогіки, історія сімейної педагогіки, праці відомих мислителів, учених, просвітників, учителів-практиків свідчать, що теорія та практика сімейного виховання формувалася і розвивалася століттями та підтвердила незаперечний пріоритет сім'ї у розвитку особистості дитини.

Зазначимо, що за останні роки різні галузі науки посилили увагу до сім'ї як об'єкта дослідження, з'явилися нові підручники та посібники з проблем психології сім'ї, з окремих питань виховання дітей у сім'ї. Нові дані дозволяють розширити, поглибити характеристику і значення цього надзвичайно важливого соціального інституту виховання.

Сучасна сімейна педагогіка інтенсивно розвивається як окрема галузь наукового знання. Сьогодні незаперечним є те, що окрема навчальна дисципліна сімейна педагогіка в єдності з соціологією сім'ї, психологією сім'ї вивчається при підготовці магістрів – соціальних педагогів. Її вивчення допомагає майбутнім фахівцям зрозуміти багато суспільних проблем, зокрема зміни функцій сучасних дошкільних, позашкільних закладів, школи, реалізація яких зорієнтована на сім'ю, співпрацю з нею на засадах гуманізму, демократизму, співтворчості та взаємопорозумінні. Такий підхід, таке розуміння важливості та необхідності ґрунтовного вивчення теорії та практики сімейного виховання з позиції історизму, історичної ретроспективи, відповідності всіх соціальних інститутів за виховання дітей та молоді допоможе майбутнім фахівцям сформувати власну психолого-педагогічну готовність до взаємодії з сім'єю, що дасть змогу усвідомлено прагнути і розвивати в процесі всіх форм занять і педагогічної практики такі важливі професійні якості, які дійсно забезпечать успіх такої взаємодії. Виокремлюючи курс «Сімейна педагогіка», ми виходимо з того, що сучасну сім'ю, сучасні підходи і технології сімейного виховання, сімейну педагогіку, домашнє виховання глибоко, різнобічно можна уявити і подолати студентам,

звертаючись до таких навчальних дисциплін, як філософія, історія, соціологія сім'ї, економіка, юриспруденція, етнопедагогіка, етнопсихологія, психологія, медицина тощо. Вивчення цих дисциплін передбачено в тому чи тому обсязі навчальними планами відповідних спеціальностей за профілем навчання і отримання майбутніми фахівцями відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр, спеціаліст, магістр. Курс «Сімейна педагогіка», безумовно, сприяє професійній підготовці спеціалістів – майбутніх вихователів. Крім того, слід зазначити, що ґрунтовне вивчення сімейної педагогіки допомагає молоді в творенні власної сім'ї, вихованні власних дітей, розумінні, що сім'я – провідна життєва успішність.

Нами був обґрунтований, розроблений та впроваджений у навчальний процес курс «Сімейна педагогіка» на спеціальності «Соціальна педагогіка», який включає вивчення студентами питань: загальної характеристики сім'ї, структурно-функціональні типи сім'ї, тенденції їх розвитку; сім'я в системі виховних інституцій; місце і роль сімейного виховання в суспільстві; виховний потенціал сім'ї; психолого-педагогічні основи сімейного виховання; нормативно-правова основа розвитку та виховання дітей у сім'ї (закони про сім'ю та шлюб, концепція сімейної політики, концепція сімейного виховання тощо); мета та основні завдання виховання дітей у сім'ї (формування і становлення особистості, формування готовності її до життя в соціумі через уміння діяти, приймати рішення, розрізняти добро та зло, обирати своє місце в цих моральних вимірах, знаходити необхідну інформацію й успішно використовувати її, утверджувати себе як особистість); напрями її (мети) досягнення (трудова, фізична, розумова, моральна, громадянська, суспільна, естетична, екологічна, статеві, правова, економічна, національна, полікультурна виховання); підходи та принципи (антропологічний підхід; принципи природовідповідності, культуровідповідності, народності, гуманізму, урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, єдності виховання з життям, педагогічної взаємодії соціальних інституцій із сім'єю дитини, пріоритетності соціального

досвіду дитини, ціннісно-змістового спрямування виховання, соціальної єдності, співпраці, співтворчості); методи (приклад, педагогічна вимога, вправи, навіювання, доручення, заохочення, покарання, ідентифікація, орієнтація, адаптація, презентація, фасилітація, інгібіція); форми (гра, свята, спільна праця, екскурсії, вечори, прочитання та обговорення літератури, відвідування кіно, театру, туристичні подорожі тощо); засоби (слово, книги, іграшки, технічні засоби, журнали, знаряддя ручної праці, атрибути національної символіки, молитви тощо); провідні умови ефективного виховання дітей у сім'ї (знання батьками ціннісної основи виховання дітей; усвідомлене створення сім'ї і моральної готовності до виховання дітей; розуміння, що для виховання дітей необхідні знання з психології, педагогіки, медицини, фізіології, народної педагогіки, педагогіки сім'ї тощо; прагнення, щоб усі підсистеми структурно-функціональної моделі сім'ї залишалися непорушними, злагоджено функціонували); форми спільної роботи сім'ї, школи, громадських організацій із питань виховання дітей; методи вивчення сім'ї; педагог у сім'ї; підготовка молоді до шлюбу, до виховання власних дітей.

До курсу «Сімейна педагогіка» ми пропонуємо спецкурс «Концепції сімейного виховання в історичній ретроспективі», зокрема концепції обґрунтованої провідними вітчизняними вченими: антрополого-гуманістична, лікарсько-педагогічна, народознавча, дитиноцентрична, природного розвитку, особистісно орієнтована, соціокультурна.

Таким чином, ґрунтовне вивчення науки про сімейне виховання наповнить професійну підготовку майбутніх вихователів, зокрема соціальних педагогів новим змістом, дасть змогу молодим людям, фахівцям визнати пріоритетність ролі сім'ї у формуванні особистості дитини. Такий період до вивчення курсу сприяє донесенню до майбутніх вихователів розгорнутої характеристики сучасної сім'ї, тенденцій та моделей її розвитку, а також розкриває особливості сімейного виховання, умови і шляхи підвищення педагогічної культури батьків, тощо.

Список використаної літератури:

1. Кравець В. П. Статова соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості : монографія / В. П. Кравець. – Тернопіль: ТНПУ, 2008. – 476 с.
2. Федяєва В. Л. Сімейне виховання в історичній ретроспективі (друга половина ХІХ – ХХ століття): монографія / В. Л. Федяєва. – Херсон: РІПО, 2010. – 348с.
3. Харченко С. Я. Гендерна соціалізація сучасної жіночої молоді / С. Я. Харченко – Альма-матер. – Луганск, 2009. – 318 с.